

روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی

تألیف

دکتر علی دلاور

استاد دانشگاه علامه طباطبائی

دلاور، علی. ۱۳۲۰ -

روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی / تألیف: علی دلاور [ویرایش ۴]. تهران: نشر ویرایش. ۱۳۹۱

چهارده، ۲۹۸ ص. : جدول.

ISBN : 964 - 6184 - 02 - 2

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

واژه‌نامه

کتابنامه: ص. [۲۹۷] - ۲۹۸.

۱- روان‌شناسی - تحقیق. ۲- روان‌شناسی تربیتی - تحقیق. ۳- آموزش و پرورش - تحقیق. الف - عنوان

۱۵۰/۷

BF۷۶ / ۲ / ۹ / ۹

م ۸۴-۲۰۵۵۷

۱۳۸۴

کتابخانه ملی ایران

کلیه حقوق قانونی و شرعی برای ناشر محفوظ است. تکثیر تماماً یا قسمتی از این اثر به صورت حرفه‌ای و چاپ مجدد، چاپ افست، پلکی، فتوکپی، انواع دیگر چاپ ممنوع است. نقل مطالب به صورت معمول در مقاله‌های تحقیقاتی با ذکر نام کامل ناشر و کتاب آزاد است. متخلفان به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

پست الکترونیکی

Virayeshpub@yahoo.com

آدرس اینترنتی

www.virayesh-pub.com

روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی (ویرایش چهارم)

تألیف: دکتر علی دلاور

ناشر: نشر ویرایش

نوبت چاپ: سی و هفتم، پاییز ۱۳۹۱

تعداد صفحات: ۳۱۲ صفحه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: طیف‌نگار، شمارگان: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال

ISBN : 964 - 6184 - 02 - 2

شابک: ۹۶۴-۶۱۸۴-۰۲-۲

مرکز پخش: تهران - خیابان زرتشت غربی، بین خیابان پنجم و ششم، پلاک ۶۳

تلفن: ۸۸۹۷۳۳۵۸-۹ تلفکس: ۸۸۹۶۲۷۰۷

فهرست

۱	پیشگفتار چاپ هفدهم
۳	پیشگفتار ویرایش چهارم
۵	فصل اول: علم و روشهای علمی
۶	روش علمی در علوم تربیتی
۶	منابع اطلاعاتی
۷	۱- تجربه
۸	۲- صاحب نظران
۹	۳- استدلال قیاسی
۱۰	۴- استدلال استقرایی
۱۲	بیکن و روش قیاسی
۱۳	۵- روش علمی
۱۴	مراحل روش علمی
۱۶	مفروضه‌های زیربنایی روش علمی
۱۷	نکرشهای دانشمندان
۱۸	فرایند علمی
۲۱	علوم نظری
۲۲	نظریه علمی
۲۳	انواع نظریه
۲۴	هدفهای نظریه
۲۵	ویژگیهای نظریه
۲۶	خلاصه
۲۸	خودآزمایی
۲۹	فصل دوم: تحقیق و مفاهیم اساسی آن
۳۰	مفهوم تحقیق

۳۱	ویژگیهای تحقیق از نظر تاکمن
۳۲	ویژگیهای تحقیق از نظر جان بست
۳۳	تحقیق و نظریه
۳۴	مراحل تحقیق
۳۷	متغیر و انواع آن
۳۷	انواع متغیر
۳۸	رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته
۳۹	متغیر کمی و کیفی
۴۰	مقیاسهای دهم ارزشی و چند ارزشی
۴۰	متغیر تعدیل‌کننده
۴۱	متغیر کنترل
۴۱	متغیرهای مزاحم
۴۳	نماریف عملیاتی
۴۵	ملاحظات اخلاقی
۴۵	۱- عدم مشارکت در پژوهش
۴۵	۲- داشتن اسم مستعار
۴۶	۳- انتظار پذیرش مستجاب به وسیله پژوهشگر
۴۶	خلاصه
۴۸	خودآزمایی
۴۹	فصل سوم: انتخاب مسئله و بیان فرضیه
۴۹	انتخاب موضوع پژوهشی
۵۱	تعیین و تدوین مسئله
۵۳	توصیف و بیان مسئله
۵۳	۱- محدود کردن مسئله
۵۴	۲- تعریف مفاهیم
۵۴	الف- تعریف با استفاده از مثال
۵۵	ب- تعریف به وسیله جنس و وجه امتیاز
۵۵	ج- تعریف با استفاده از قید و شرط
۵۵	د- تعریف عملیاتی
۵۵	منابع مسائل
۵۶	فهرست عناوین پژوهشهای آموزشی
۵۹	ارزشیابی مسئله
۵۹	ملاکهای ارزشیابی مسئله
۶۰	فرضیه
۶۲	تفاوت بین فرضیه و مشاهده
۶۳	منابع فرضیه
۶۴	ملاکهای تدوین فرضیه
۶۸	انواع فرضیه
۷۰	آزمون فرضیه
۷۱	فرضیه‌ها، قوانین و اصول

۷۲	خلاصه
۷۴	خودآزمایی

فصل چهارم: مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق

۷۶	۱- تعیین متغیرهای اساسی
۷۶	۲- تشخیص آنچه انجام شده و آنچه باید انجام شود
۷۷	۳- تعیین کردن معانی و روابط
۷۸	منابع آموزشی به زبان فارسی
۷۸	الف - منابع مقدماتی
۷۹	ب: منابع اصلی
۸۰	منابع آموزشی به زبان انگلیسی
۸۰	تنظیم منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق
۸۲	منابع آموزشی که به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند
۸۲	مرکز منابع اطلاعات آموزش و پرورش
۸۲	نمایه‌نامه نشریه‌های ادواری آموزش و پرورش
۸۳	پژوهش در آموزش و پرورش
۸۴	سایر نشریه‌های ادواری
۸۵	دانشنامه‌ها
۸۶	چکیده‌های پایان‌نامه
۸۷	خلاصه
۸۸	خودآزمایی

فصل پنجم: جامعه و نمونه

۸۹	تعریف جامعه
۹۰	اصول اساسی نمونه‌گیری
۹۲	نمونه‌گیری تصادفی ساده
۹۴	نمونه‌گیری منظم
۹۵	نمونه‌گیری طبقه‌ای
۹۶	نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای
۹۸	نمونه‌گیری دو دسترس
۹۸	نمونه‌گیری هدفدار
۹۹	اندازه نمونه
۹۹	خودآزمایی

فصل ششم: تحقیق زمینه‌یابی

۱۰۱	تعریف
۱۰۲	هدفهای تحقیق زمینه‌یابی
۱۰۲	ویژگیهای تحقیق زمینه‌یابی
۱۰۳	جنبه‌های علمی زمینه‌یابیها
۱۰۴	انواع زمینه‌یابی

فصل نهم: پژوهش تاریخی

۱۷۹	ماهیت پژوهش تاریخی
۱۸۰	اهداف پژوهش تاریخی
۱۸۱	مراحل پژوهش تاریخی
۱۸۱	منابع تاریخی
۱۸۲	ماهیت منابع تاریخی
۱۸۲	منابع دست اول و دوم
۱۸۴	نقد و بررسی اطلاعات تاریخی
۱۸۵	بررسی سندیت داده‌های تاریخی
۱۸۶	بررسی اعتبار داده‌های تاریخی
۱۸۷	تفسیر داده‌های تاریخی
۱۸۹	تهیه گزارش پژوهش تاریخی
۱۹۰	پژوهش تاریخی و علم
۱۹۰	هدف
۱۹۲	ویژگیها
۱۹۲	مراحل اجرا
۱۹۳	خلاصه
۱۹۳	خودآزمایی
۱۹۴	

فصل دهم: پژوهش در عمل

۱۹۵	ویژگیها
۲۰۰	موقعیتهایی که پژوهش در عمل به عنوان یک روش مناسب است
۲۰۱	بحثنهایی چند
۲۰۳	مراحل اجرای پژوهش در عمل
۲۰۴	

فصل یازدهم: تحقیق پس‌رویدادی

۲۰۷	تعریف تحقیق پس‌رویدادی
۲۰۸	ویژگیهای تحقیق پس‌رویدادی
۲۱۱	مقایسه روشهای علی - مقایسه‌ای و آزمایشی
۲۱۱	معایب و محاسن
۲۱۲	خودگزینی و تحقیق پس‌رویدادی
۲۱۳	طراحی تحقیق پس‌رویدادی
۲۱۴	مراحل اجرای تحقیق پس‌رویدادی
۲۱۶	عوامل تهدیدکننده اعتبار درونی پژوهش پس‌رویدادی
۲۱۶	تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده
۲۲۰	

فصل دوازدهم: تحقیق کیفی

۲۲۱	تعریف تحقیق کیفی
۲۲۱	طرح تحقیق کیفی
۲۲۳	نقشه اجرایی
۲۲۳	

۲۲۵	جمع‌آوری داده‌ها
۲۲۶	تحلیل و تفسیر داده‌ها
۲۲۷	روش‌شناسی: تحقیق کیفی و کمی
۲۲۸	ویژگیهای عمومی تحقیق کیفی
۲۳۲	روند تحقیق کیفی
۲۳۲	۱- شناسایی پدیده مورد تحقیق
۲۳۲	۲- شناسایی شرکت‌کنندگان در تحقیق
۲۳۳	۳- صورت‌بندی کردن فرضیه
۲۳۳	۴- جمع‌آوری داده‌ها
۲۳۳	۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها
۲۳۴	۶- نتیجه‌گیری
۲۳۵	روشهای مورد استفاده محققان کیفی
۲۳۸	پایایی و اعتبار تحقیق کیفی
۲۳۹	محاسن و معایب تحقیقات کیفی
۲۴۰	تمامیم در تحقیق کیفی
۲۴۱	موضوعاتی قابل مطالعه با تحقیق کیفی
۲۴۱	نقش تحقیق کیفی
۲۴۲	فصل سیزدهم: تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده
۲۴۳	تجزیه و تحلیل
۲۴۴	۱- تجزیه و تحلیل توصیفی
۲۴۵	۲- تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای
۲۴۶	۳- تجزیه و تحلیل علیت
۲۴۶	آمار توصیفی
۲۴۶	۱- تهیه و تنظیم جدول توزیع فراوانی و ترسیم نمودار
۲۴۷	۲- شاخصهای مرکزی
۲۴۷	نما
۲۴۸	میان
۲۵۰	میانگین حسابی
۲۵۲	میانگین مرکب یا وزین
۲۵۳	۳- شاخصهای پراکندگی
۲۵۴	دامنه تغییرات
۲۵۴	انحراف چارکی
۲۵۴	واریانس
۲۵۵	انحراف استاندارد
۲۵۷	توزیع طبیعی
۲۵۷	همبستگی
۲۵۸	محاسبه ضریب همبستگی پیرسون
۲۵۹	محاسبه ضریب همبستگی پیرسون (لنحراف نمرها)
۲۶۱	ضریب همبستگی رتبه‌ای
۲۶۲	ضریب همبستگی رتبه‌ای کندال (L. tau)
۲۶۲	مطالبی چند درباره همبستگیها

۲۶۳	ضریب تعیین.....
۲۶۳	آمار استنباطی.....
۲۶۴	خطاهای نمونه‌گیری.....
۲۶۴	آزمون فرضیه.....
۲۶۵	آزمونهای یک دامنه و دو دامنه.....
۲۶۶	خطاهای نوع اول و دوم.....
۲۶۶	گروههای مستقل و همبسته.....
۲۶۶	آمار پارامتریک و غیرپارامتریک.....
۲۶۷	استفاده از توزیع t در آزمون فرضیه.....
۲۶۸	الف: آزمون فرضیه درباره میانگین جامعه.....
۲۶۸	ب: آزمون t برای مقایسه میانگینهای دو گروه مستقل.....
۲۷۰	ج: آزمون t برای گروههای همبسته.....
۲۷۲	آزمون خی-دو (مجذور کا).....
۲۷۳	خلاصه.....
۲۷۵	خودآزمایی.....
۲۷۷	فصل چهاردهم: تهیه گزارش تحقیق.....
۲۷۸	بخش اول: مقدمه و بیان مسئله.....
۲۷۸	۱- مقدمه.....
۲۷۸	۲- مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق.....
۲۷۹	بیان مسئله، هدف و فرضیه.....
۲۷۹	بخش دوم: روش اجرای تحقیق.....
۲۷۹	۱- آزمودنیها.....
۲۸۰	۲- طرح پژوهشی.....
۲۸۰	۳- ابزار اندازه‌گیری.....
۲۸۰	۴- روش جمع‌آوری اطلاعات.....
۲۸۰	بخش سوم: بحث و نتایج.....
۲۸۱	۱- یافته‌های پژوهش.....
۲۸۱	۲- بحث درباره یافته‌ها.....
۲۸۱	۳- محدودیتها.....
۲۸۲	۴- پیشنهادها و کاربردها.....
۲۸۲	بخش چهارم: خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۲۸۲	۱- منابع.....
۲۸۲	۲- ضمایم.....
۲۸۲	خلاصه فصل.....
۲۸۲	بخش اول: مقدمه و بیان مسئله.....
۲۸۳	بخش دوم: روش اجرای تحقیق.....
۲۸۳	بخش سوم: بحث و نتایج.....
۲۸۳	بخش چهارم: خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۲۸۳	لگوی رساله‌نویسی.....
۲۸۳	مواد مقدماتی.....
۲۸۳	فصل اول: مقدمه.....

۲۸۲	فصل دوم : مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق
۲۸۴	فصل سوم : روش اجرای تحقیق
۲۸۴	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل
۲۸۴	فصل پنجم : نتیجه گیری و بیان پیشنهادها و محدودیتها
۲۸۴	ضمایم و منابع
۲۸۵	جدولها
۲۹۳	واژه نامه
۲۹۳	انگلیسی به فارسی
۲۹۵	فارسی به انگلیسی
۲۹۷	منابع و مآخذ
۲۹۷	منابع فارسی
۲۹۷	منابع انگلیسی

پیشگفتار چاپ هفدهم

هدف از این کتاب همانند چاپهای قبلی تهیه کتابی بوده است که دانشجویان بدون مراجعه به استاد یا با حداقل مراجعه بتوانند مطالب آن را به سادگی یاد بگیرند. از طرف دیگر، آشنا ساختن دانشجویان و پژوهشگران در علوم انسانی و سایر معارف بشری به ویژه رشته‌های روان‌شناسی و علوم تربیتی با مفاهیم عام پژوهش و روشهای تحقیق مورد توجه قرار گرفته است. بازخوردهای جمع‌آوری شده از شما دانشجویان و همکاران ارجمندی که این کتاب را در دانشگاههای مختلف تدریس می‌فرمایید نشان داد که با عنایت به لطف خداوند متعال، مؤلف به این هدف رسیده است. این توفیق مدیون حمایتهای بی‌دریغ مدرسان محترم این کتاب در سرتاسر مملکت است.

در این چاپ، دو فصل تحت عناوین تحقیق علی - مقایسه‌ای و پژوهش در عمل، بر اساس پیشنهاد شما همکاران محترم به فصول قبلی اضافه شده است. امیدوارم مطالب این دو فصل همانند سایر فصول مورد توجه و عنایت قرار گیرد. لازم به یادآوری است که علاوه بر این کتاب مؤلف کتاب دیگری با همین عنوان به وسیله دانشگاه پیام نور به چاپ رسانده است؛ اما مطالب این کتاب بسیار جامع‌تر و کامل‌تر و در عین حال، جدیدتر از کتاب چاپ شده به وسیله دانشگاه پیام نور است. خوانندگان عزیز با مطالعه این کتاب نیازی به مراجعه به کتاب روشهای تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی چاپ دانشگاه پیام نور ندارند.

گرچه سعی شده است که کتاب خالی از اشتباه باشد، ولی به دلیل تغییرات جدید، امکان دارد اشتباهاتی از چشم دور مانده باشد و از این رو، از کلیه دانشجویان عزیز و همکاران ارجمند

ودانش‌پژوهان گرامی تقاضا می‌شود با راهنماییهای ارزنده خود این حقیر را یاری فرمایند. در خاتمه از مسئولان محترم انتشارات ویرایش که چاپ نهم این کتاب را با علاقه وافر به دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز در سراسر مملکت عرضه نموده‌اند تشکر و سپاسگزاری می‌شود.

با آرزوی شادکامی و توفیق برای کلیه دانش‌پژوهان عزیز

دکتر علی دلاور

مهرماه ۱۳۸۴

پیشگفتار ویرایش چهارم

کتاب روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی به عنوان یک کتاب درسی و مرجع برای کسانی که قصد دارند پژوهش را به شیوه‌ای علمی یاد بگیرند، تهیه و تدوین شده است. عمده‌ترین هدف مؤلف، همان‌طوری که در پیشگفتار ویرایش سوم گفته شد، تألیف کتابی بوده است که دانشجویان بدون مراجعه به استاد یا با حداقل مراجعه بتوانند مطالب آن را به سادگی یاد بگیرند. بازخوردهای عالمانه و صمیمانه همکاران محترم و دانشجویان عزیز نشان داد که مؤلف توفیق دستیابی به این هدف را داشته است.

در ویرایش تازه کتاب، تغییرات و اصلاحاتی اساسی صورت گرفته است. هدف این تغییرات، رفع اشکالات ویرایشهای قبلی و تکمیل برخی مباحث کتاب است. علاوه بر اضافه کردن فصولی تحت عنوان تحقیق پس‌رویدادی و پژوهش در عمل، فصل تحقیق زمینه‌یابی به صورت کامل تغییر و مباحث جدیدی در آن گنجانده شده است. مطالب این فصل با توجه به نیاز پژوهشگران محترم و راهنمایی آنها کاملاً بازنویسی شده است و محتوای آرایه شده هیچ شباهتی با گذشته از نظر شیوه تدوین و مطالب ندارد. به منظور روزآمد کردن مطالب کتاب، فصل کاملی تحت عنوان «تحقیق کیفی» به فصول قبلی اضافه شد. در این فصل، روانشناسی تحقیق کیفی و کمی از دو دیدگاه نظری و عملی مورد بحث قرار گرفته است.

در آماده‌سازی مطالب این ویرایش تلاش شده است نواقص و ابهامات ویرایشهای قبلی برطرف شود، با این حال، امکان دارد اشتباهاتی از چشم دور مانده باشد. چنانچه همکاران عزیز و دانشجویان ارجمند پیشنهادهای اصلاحی خود را آرایه فرمایند، از آنها در ویرایشهای بعدی

استفاده خواهد شد و پیشاپیش سپاسگزار محبت‌های آن هستم.

درخاتمه از لطف و محبت کلیه کارکنان انتشارات ویرایش، به ویژه، مسئولان محترم این انتشارات، تشکر و سپاس فراوان دارم و برای آنها آرزوی توفیق خدمت به فرهنگ و ادب کشور عزیزمان را دارم.

دکتر علی دلاور

پاییز ۱۳۸۴

www.ketab.ir